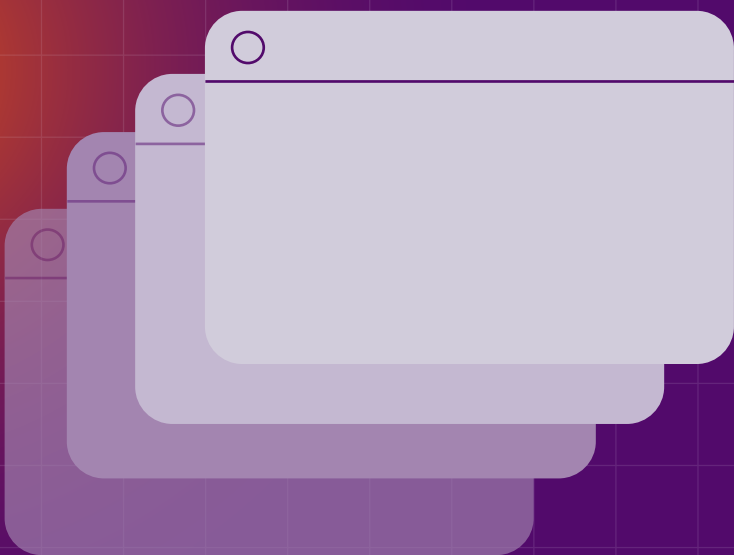

ИЗВЕШТАЈ О ДИГИТАЛНОМ НАСИЉУ НАД ЖЕНАМА

ИЗВРШНИ РЕЗИМЕ И
ПРЕПОРУКЕ
СЕПТЕМБАР 2024.

Финансијска подршка Европске уније. Изнесени ставови и мишљења припадају искључиво ауторкама и не одражавају нужно ставове Европске уније. Европска унија не може бити одговорна за њих.

ЗАСЛУГЕ:

Virginia Dalla Pozza

Водећи аутор

Maria João Faustino

Научни допринос

Iliana Balabanova

Председница ЕЖЛ

Yvonne Redín

Графички дизајн

Mary Collins

Генерална секретарка ЕЖЛ

Laura Kaun, Irene Rosales,

Alexia Fafara, Veronica

Zaboia, Maria João Faustino

Сараднице

Veronica Zaboia

Координација пројекта

Funded by
the European Union

EUROPEAN WOMEN'S
LOBBY
EUROPEEN DES FEMMES

СКРАЋЕНИЦЕ

АЕОП

Агенција Европске уније за основна права

ВВОП

Веома велике онлајн платформе

ВВОПр

Веома велики онлајн претраживачи

ВИ

Вештачка интелигенција

ДН

Дигитално насиље

ДНЖ

Дигитално насиље над женама

ДНЖД

Дигитално насиље над женама и девојчицама

ДПЖ

Директива о правима жртава

ЕГНЖНП

Експертска група за борбу против насиља над женама и насиља у породици

ЕЖЛ

Европски женски лоби

ЕИРР

Европски институт за родну равноправност

ЕКЉП

Европска конвенција о људским правима

ЗДУ

Закон о дигиталним услугама

ИКТ

Информационо-комуникационе технологије

КДУ

Координатор/ка за дигиталне услуге

НЖ

Насиље над женама

НЖПТ

Насиље над женама потпомогнуто технологијом

НЖСЕ

Савет Европе

НП

Насиље у породици

НПТ

Насиље потпомогнуто технологијом

ПН

Партнерско насиље

РЗН

Родно засновано насиље

СЕПУИ

Служба Европског парламента за услуге истраживања

УН

Уједнињене нације

ЦОР

Циљеви одрживог развоја

Насиље над женама (НЖ) је манифестација мушке доминације и неравноправности у испољавању моћи над женама које се користе за утишавање гласова жена, контролу њихових живота, тела и сексуалности, и за „држање на месту“.

Мушко насиље над женама јавља се у многим облицима и део је континуума насиља укорењеног у патријархалном друштву. Не постоји ниједна држава у свету у којој су жене и девојчице слободне од мушког насиља, нити једна сфера у животу било које жене где она није изложена претњи или стварности чина мушког насиља.

Дигитални свет/култура није изузетак од овог правила. Подаци које пружа ЕИРР¹ процењују да је свака десета жена већ доживела неки облик дигиталног насиља од своје 15. године.

Да би задовољиле правду у борби против дигиталног насиља неопходне су чврсте међународне правне и политичке мере, јер виртуелни простор не познаје географске границе. Потребан је холистички приступ који обухвата правне алате за превенцију дигиталног насиља (ДН) и ефикасну заштиту

жртава, одговорност технолошких компанија, као и координисане одговоре на сексизам и културне норме које подстичу мушку доминацију над женама. Такође, потребно је сузбијати порнографску индустрију. Никада није одговорност самих жена да спрече мушко НЖ.

Овај документ представља извршни резиме извештаја Европског женског лобија (ЕЖЛ) „Извештај о дигиталном насиљу над женама: преглед политика и препоруке“, који је доступан на енглеском језику.

Извештај је део мисије, визије и принципа Европског женског лобија (ЕЖЛ): женска права су људска права, солидарност, аутономија, партиципација и инклузија.

ЦИЉ ИЗВЕШТАЈА И МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП

Надовезујући се на извештаје из 2017. [#HerNetHerRights report](#) & [Resource Pack](#)², овај извештај има за циљ да пружи препоруке доносиоцима одлука и другим заинтересованим странама да се супротставе дигиталном насиљу над женама (ДНЖ).

Извештај има **пет главних циљева**:

- Пружити увид у ДНЖ и његове кључне карактеристике;
- Истражити правни и политички оквир за ДНЖ на међународном, ЕУ и националном нивоу;
- Идентификовати кључне изазове у овој области;
- Изабрати примере добрих пракси како се носити са ДНЖ;
- Предложити препоруке за институције ЕУ и државе чланице да би ефикасно сузбијале ДНЖ.

Истраживање на којем се базира овај извештај спроведено је у периоду од марта до маја 2024. године; коришћене су следеће методе истраживања:

- **Истраживање из канцеларије (desk research):** дубинским истраживањем из канцеларије обухватиле смо широк спектар материјала укључујући студије, извештаје, чланке, веб сајтове, базе података и пројекте о ДНЖ које су издале међународне, ЕУ и националне организације.
- **Преглед правних докумената и политика :** извршиле смо детаљан преглед правних докумената и политика на нивоу ЕУ, међународном и националном нивоу како би мапирале легислативне и политичке инструменте који се могу применити на ДНЖ.
- **Консултације са заинтересованим странама:** како би додатно истражиле специфичне теме извештаја консултовале смо пет кључних заинтересованих страна из различитих категорија (академија, институције, НВО).

ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ НАД ЖЕНАМА (ДНЖ)

Дигитално насиље (ДН) је коришћење интернета и комуникационих технологија за изазивање, омогућавање или претњу насиљем према појединцима/кама.³ Дефиниције ДН се знатно разликују не само у различитим државама, већ и међу кључним актерима у овој области, што резултира другачијим терминологијама и методологијама за његово проучавање. Дигитално насиље над женама (ДНЖ) је **облик родно заснованог насиља**.⁴ Чињенице показују да ДН има јасну родну димензију: већа је могућност да жене доживе јединствене облике родно заснованог насиља у дигиталним контекстима, као одраз сличног обрасца насиља над женама (НЖ) у физичком свету.⁵ **ДН је укоренењено у истом контексту родне неравноправности као и НЖ**.⁶ Дигитални простори појачавају и интензивирају **системске структурне родне неравноправности**, као и обрасце штетних маскулинитета који покрећу све облике НЖ.⁷

У складу са Саветодавним одбором за једнаке могућности жена и мушкараца,⁸ према ЕЖЛ, ДН је део континуума НЖ; не постоји у вакууму, већ истовремено произлази из насиља у

физичком свету и одржава његове различите облике.⁹ Заиста, дигитално насиље и насиље у физичком свету су често међусобно повезани и/или испреплетени.¹⁰

Иако је ДНЖ подједнако штетно као насиље у физичком свету, оно има одређене специфичности које га разликују од других облика НЖ и чини га посебно опасним. **Има широк домет, брзину преноса и ширења**, што отежава контролу врсте информација које се преносе дигиталним путем. **Појачана анонимност** коју нуде дигитални и виртуелни простори омогућава корисницима/ама да се понашају без последица. Тешко га је елиминисати што **ретрауматизује** његове жртве.

Починитељи ДНЖ могу бити партнери или бивши партнери жртава, чланови породице, пријатељи или анонимни појединци. **Последице ДНЖД могу бити једнако озбиљне као и код насиља у физичком свету**.¹¹ Жртве се често повлаче из дигиталне сфере, ућуткују се, изолују и губе прилике за образовање, развој професионалне каријере и грађење мреже подршке.¹²

ОСНОВНИ ОБЛИЦИ ДНЖ

Извештај приказује основне облике ДНЖ које не треба да посматрамо као одвојене категорије јер је сваки облик дигиталног насиља повезан са другим облицима, како у физичком свету тако и дигиталном окружењу а у складу са концептом континуума насиља. Извештај препознаје чињеницу да су облици дигиталног насиља у континуираној еволуцији са обзиром на брз развој дигиталног окружења.

НАЈЧЕШЋИ ОБЛИЦИ:

Подаци о најчешћим облицима ДН разликују се од једне студије до друге, у зависности од методологије, географског подручја које се истражује, као и дефиниција ДН које се користе. Ипак, чини се да су дигитално узнемиравање, дигитално прогањање, неовлашћено дељење интимног садржаја и говор мржње најраспрострањенији облици.¹³

ОБЛИЦИ КОЈИ ПОСТАВЉАЈУ СВЕ ВЕЋУ ПРЕТЊУ:

Међу постојећим различитим облицима **употреба вештачке интелигенције (ВИ), виртуелне стварности и онлајн игрица** постају све опасније за жене. Употреба ВИ допринела је **наглом порасту дигиталних сексуалних фалсификата (познатих као дипфејк)**.¹⁴ Студија СЕПУИ из 2021. извештава да се алати које користи ВИ за креирање дигиталних сексуалних фалсификата брзо развијају и постају све јефтинији, софистициранији и доступнији корисницима/ама из дана у дан.¹⁵ Извештај о

глобалним ризицима Светског економског форума за 2024. годину¹⁶ оценио је да дезинформације првенствено потпомогнуте дипфејк технологијом носе са собом најтежи глобални краткорочни ризик с којим се свет суочава у наредне две године.

Родна димензија овог феномена је добро документована. Сексуални дигитални фалсификати готово искључиво циљају жене.¹⁷ Наиме, већина дипфејк видео снимака који тренутно круже интернетом садрже сексуалне слике жена. **Процењује се да између 90% и 95% свих дипфејк материјала приказује обнаженост или сексуално експлицитне активности;**¹⁸ **већина тих дипфејк снимака (90%) односи се на жене.**¹⁹

Поред тога, технологија ЗД анимације све више може да генерише видео снимке са сличним квалитетом као дипфејк технологија.²⁰ Неки дипфејк програми чак комбинују генерисање слика помоћу вештачке интелигенције и ЗД анимацију; најистакнутије су технологије аватара које анимирају ЗД моделе главе или целог тела неке особе. Коришћење ЗД аватара се проширило у метаверзуму (свет виртуалне реалности), где бележимо **повећан број узнемирујућих извештаја о женама које су биле сексуално нападнуте и узнемираване од стране ЗД аватара.**²¹

Такође, све више жена придружује се **онлајн гејминг заједницама** и оне пријављују висок степен сексуалног узнемиравања на интерне-

„Мушка сфера“ је мрежа дигиталних заједница мушкараца која заговара разна права и интересе мушкараца и истовремено промовише мизогине идеологије, антифеминистичка и сексистичка уверења.

ту. Онлајн гејминг заједнице се сматрају једним од **најнеправичнијих дигиталних окружења за жене.**²²

МАКРО ОБЛИЦИ:

Облици ДНЖ су бројни и различито дефинисани у различитим државама и међу различитим актерима/кама, али је ипак могуће идентификовати неке макро-катогеорије ДНЖ. Ово су облици обухваћени првом уопште Европском директивом о ДНЖ, усвојеном у априлу 2024: неовлашћено дељење интимног или дигитално манипулисаног материјала; дигитално ухођење; дигитално узнемиравање и дигитално подстицање на насиље или мржњу.

ДОДАТНИ ОБЛИЦИ:

Извештај пружа опис додатних облика ДН (нпр. гугл бомбардовање, тзв. стратегија давежа (sealioning) итд.). Листа није исцрпна пошто се са порастом дигитализације и брзим развојем технологије стално јављају нови облици. Међу овим додатним облицима, описани су „мушка

сфера“ (енг. manosphere) и порнографија.

„Мушка сфера“ је мрежа дигиталних заједница мушкараца која заговара разна права и интересе мушкараца и истовремено промовише мизогине идеологије, антифеминистичка и сексистичка уверења. Криве жене и феминисткиње за разне проблеме у друштву. Многе од ових заједница подстичу огорченост, па чак и мржњу према женама и девојчицама.²³ **Порнографија** промовише штетне стереотипе у представљању жена. Продукција и продаја порнографије подразумева и подстиче НЖ и игра кључну улогу у начину како мушкарци и жене обликују своје схватање међусобног односа. Поред тога, порнографија чини насиље „секси“. Подаци показују да државе са већим бројем порнографских часописа имају веће стопе силовања.²⁴

РАСПРОСТРАЊЕНОСТ

Недостатак усклађених дефиниција ДН и методологија за његово мерење чини посебно тешким процену обима проблема.²⁵

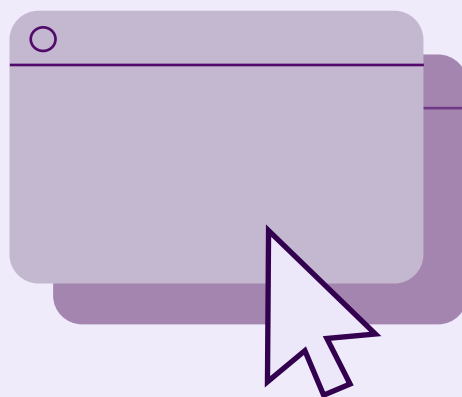
Упркос недостацима и разликама у методологијама учињени су **неки покушаји да се мери ДН на међународном и ЕУ нивоу.**

Глобални извештај²⁶ на **међународном нивоу** је синтетизовао резултате анкета о дигиталном НЖД почев од 2018. године те процењује да је између 16% и 58% жена доживело ДНЖ. Слично томе, Обавештајна јединица економиста (Economist Intelligence Unit) је установила да је 38% жена имало лична искуства са дигиталним насиљем, а 85% жена које проводе време на интернету сведочиле су дигиталном насиљу над другим женама.²⁷

Озбиљни недостатак података и истраживања о ДНЖ представља велики проблем и на нивоу ЕУ. Неке покушаје да се утврди распрострањеност одређених облика ДНЖ учинила је Агенција Европске уније за основна права (АЕОП) још 2014. и 2019. године.²⁸ Анкета АЕОП из 2019. године²⁹ показала је да је 13% жена било изложено дигиталном узнемиравању у претходних пет година. Други занимљиви подаци долазе из анкете ХејтЕид (HateAid) из 2021. године.³⁰ Анкета је испитивала 2.000 особа узраста од 18 до 80 година из свих држава ЕУ о њиховим искуствима са дигиталним насиљем. Резултати показују да је 50% младих одраслих (18-35 година) у ЕУ изложено мржњи на интер-

нету; 30% жена широм ЕУ страхује да би њихове лажне интимне слике могле бити подељене без њихове сагласности; 80% испитаника/ца оцењује онлајн платформе као веома лоше.³¹

На **националном нивоу**, у Немачкој, Француској и Шпанији, више од сваке друге жене (53%) узраста 18-34 године била је жртва остављања путем слика. Од жена које су биле жртве, 82% је известило да се осећа мање сигурно у дигиталном простору, при чему су неке покушале да се потпуно повуку из њега.³² У Француској више од 4 од укупно 10 особа извештава да су биле жртве дигиталног узнемиравања.³³

РОДНА ДИМЕНЗИЈА ДН

Дигитално насиље има родну димензију. Према извештају АЕОП из 2023. године³⁴ који се фокусира на говор мржње у објавама на друштвеним мрежама, **жене се суочавају са више дигиталног узнемиравања него било која друга циљана друштвена група** (особе афричког порекла, Јевреји и Роми). Слично томе, америчка студија је показала да 33% жена млађих од 35 година пријављује да су биле сексуално узнемираване на интернету у поређењу са 11% мушкараца.³⁵ Истовремено Експертска група за борбу против насиља над женама и насиља у породици³⁶ наглашава да и мушкарци и жене могу доживети појединачне инциденте насиља у интелектуалним односима, међутим, вероватније да жене буду изложене поновљеним и озбиљнијим облицима злостављања, како дигиталног тако и у физичком свету.

Иако су све жене које имају приступ дигиталним просторима изложене ризицима ДН, **неке групе жена су посебно рањиве.** Дигитални облици родно заснованог НЖ могу бити посебно изражени код жена и девојчица које су у ризику од или су већ изложене **облицима вишетсруке дискриминације**, а могу бити погоршани факторима као што су **инвалидитет, сексуална оријентација, политичко опредељење, религија, социјално порекло, миграциони статус или статус познате личности, узраст**, између осталог.³⁷ **Жене из јавног живота укључујући активисткиње за права жена, бранитељке људских права, жене у политици и новинарке, такође су често мете ДН.**³⁸

ПОЧИНИОЦИ

ДНЖ могу да почине и мушкарци и жене. **Међутим, у већини случајева обично су жене мета мушкараца, који могу бити непознати или познати жртви.**³⁹ На пример, велика већина починилаца сексуалног злостављања заснованог на сликама су мушкарци.⁴⁰ **Починиоци могу бити једна особа или више њих.** Са обзиром да технологија

омогућава лако и брзо ширење штетног садржаја треба идентификовати **и примарне и секундарне починиоце.** На пример, једна особа може неовлашћено поделити интимну слику (примарни починилац) коју потом види и дели мноштво других корисника (секундарни починиоци).⁴¹

ПОСЛЕДИЦЕ ДНЖ НА ЖЕНЕ

ДНЖ често се перципира као мање озбиљни и мање штетни облик РЗН; ипак може имати озбиљне последице по здравље и животе жена, упоредиве са физичким и сексуалним насиљем.

ДНЖ одликује јавност, распрострањеност, понављање и непрекидност, као и повезаност између дигиталног насиља и насиља у физичком свету, па жене које су доживеле насиље осећају стални страх и несигурност.⁴²

ЕГНЖНП извештава о **озбиљним психолошким, економским и социјалним последицама ДНЖ**. Поред утицаја на лични и друштвени живот особе постоје и значајне финансијске последице ДНЖ, као што су трошкови здравствене заштите настале због узнемиравања, последице на развој каријере, губитак посла и време проведено на боловању. Истраживање СЕПУИ је показало да су укупни трошкови дигиталног узнемиравања и дигиталног

прогањања за појединке и друштво износили између €49,0 и €89,3 милијарди.⁴³

Утицаји на жене у политици и новинарству су посебно штетни. Политичарке се често повлаче из политичке активности, одустају од кандидовања на изборима па чак напуштају функције пре истека мандата.⁴⁴ Озбиљне последице такође погађају и новинарке. Истраживање је показало да 30% интервјуисаних новинарки користе самоцензуру на друштвеним мрежама као резултат дигиталног НЖ.⁴⁵ Резултат је да ДНЖ ограничава учешће жена у јавном животу и лидерство жена; **гласови жена су утишани, дискредитовани и цензурисани.**

ПРАВНИ И ПОЛИТИЧКИ ОКВИР О ДНЖ

МЕЂУНАРОДНИ НИВО

На **међународном нивоу** су се Уједињене нације (УН) и Савет Европе (СЕ) бавили проблемом ДНЖ. Основни правни инструмент је Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (**Истанбулска конвенција**).⁴⁶ У је приступила Истанбулској конвенцији у јуну 2023. године, шест година након њеног потписивања, чиме је Конвенција ступила на снагу за ЕУ 1. октобра 2023. године.⁴⁷ Упркос ратификацији саме ЕУ пет држава чланица⁴⁸ још увек није ратификовало Конвенцију.

Иако Конвенција не помиње директно ДНЖ њен опсег, дефинисан у члану 2, протеже се на насиље почињено у дигиталним просторима и путем ИКТ. Осим тога, чланови о сексуалном узнемиравању (члан 40) и прогањању (члан 34) могу се применити на ДНЖ. Конвенција се тумачи у светлу **Опште препоруке бр. 1 о дигиталној димензији насиља над женама ЕГНЖНП**,⁴⁹ која класификује манифестације НЖу дигиталној сфери као изразе родно заснованог насиља (РЗН) обухваћене Истанбулском конвенцијом.

НИВО ЕУ

На нивоу ЕУ је основни законодавни инструмент **Директива ЕУ 2024/1385 о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици**,⁵⁰ коју је усвојио Европски парламент и Савет Европе у априлу 2024. године. Директива садржи четири члана посвећена

ДНЖ: члан 5 о неовлашћеном дељењу интимног или дигитално манипулисаног материјала; члан 6 о дигиталном прогањању; члан 7 о дигиталном узнемиравању и члан 8 о дигиталном подстицању на насиље или говор мржње. Директива такође установљује права жртва свих облика ДН или НП и пружа им заштиту.⁵¹

Директива се може сматрати **значајним коракком напред у циљу боље заштите жена и девојчица од НЖ**. Она представља значајно побољшање у настојању да се уведу минимална правила у вези са овим облицима ДН.⁵² Једна од предности Директиве је да су **у једном инструменту** обухваћени и облици дигиталног насиља и оног у физичком свету. Осим тога укључује и облике када жртва познаје починиоца (нпр. прогањање, узнемиравање) и облике када га не познаје (нпр. говор мржње, дипфејк итд.).

Упркос својим предностима **Директива није без ограничења и била је предмет критике**. На пример, чланови 5-8 о ДНЖ односе се на **намерне радње**. Ова референца покреће неке правне изазове пошто намера дела мора бити доказана. То намеће терет доказивања који је **„захтеван“** за жртве ДН, посебно узимајући у обзир сложеност нових технологија које се користе за ДН и чињеницу да жртве можда немају потребне информације и вештине у области информационо-комуникационе технологије (ИКТ). Поред тога, чланови 5, 6 и 7 се односе на **„озбиљну штету“**. Овај услов ствара правну несигурност за жртве између различитих држава и унутар једне, остављајући суду дис-

креционо право да одлучи да ли су те радње кажњиве. Ова формулација се заснива на недостатку свести о штетности ДН.⁵³

Потом, чланови 5 и 7 се односе на омогућавање приступа „**јавности**“ одређеном материјалу путем ИКТ. Уводни став 18, у вези са чланом 5, омогућава судији/ници дискреционо право за тумачење термина „**јавност**“ а на основу околности и употребљених технологија које могу произвести **искључивање, на пример, Вацап (WhatsApp) група**. Насупрот томе, уводни став 26, у вези са чланом 8, каже да „јавност“ треба схватити као досезање **неограниченог броја корисника/ца**. ЕЖЛ јасно наглашава да би шири појам „други/е крајњи/е корисници/е“ а према сугестијама Европског парламента био пожељнији.⁵⁴

Члан 5(б) о неовлашћеном дељењу дигитално манипулисаног материјала такође има ограничен опсег; односи се само на материјал у којем се чини да особа „**учествује у сексуалним активностима**“. Стога **искључује обзнажене фотографије и изоставља из опсега велики део сексуалних дигиталних фалсификата**. Поред тога, оно што би могло представљати „сексуалне активности“ вероватно ће се знатно разликовати међу државама чланицама и довести до забуна у дефинисању.

Помињање изузетака „**слобода изражавања**“ и „**слобода уметности и науке**“ у члану 5 и уводном ставу 20 такође је забрињавајуће јер би се могли користити да оправдају неовлашћено дељење интимног материјала. Ове укључене ставке могле би потрети ефикасност самог члана остављајући судским влас-

тима дискреционо право да одлучују да ли да криминализују неовлашћено дељење интимних слика или не. Према ЕЖЛ појам слободе изражавања не би требало постати начин да се оправдава мржња и родна дискриминација у дигиталном простору.⁵⁵

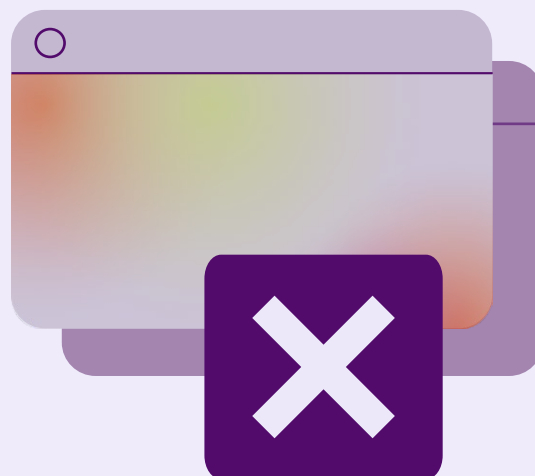
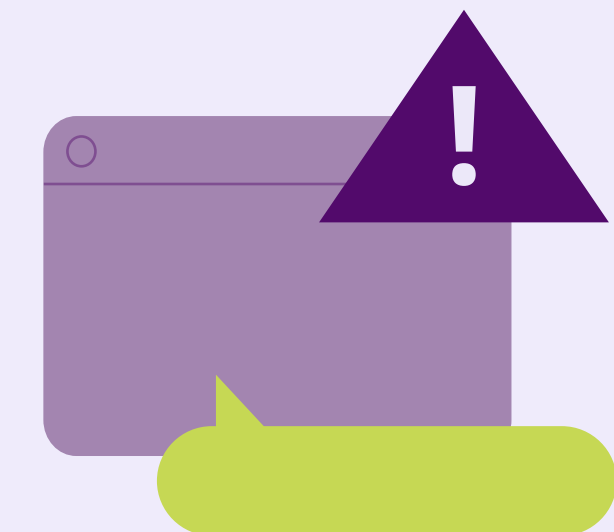
Брзо уклањање штетног материјала предвиђено је чланом 23 Директиве о НЖД и ДН; таква мера допуњује се у оквиру другог кључног правног инструмента у дигиталној области - **Закона о дигиталним услугама**⁵⁶ (ЗДУ). Усвојен је у октобру 2022. године и има за циљ да креира безбедније дигитално окружење за потрошаче и компаније у ЕУ. Дефинише јасне одговорности за онлајн платформе и друштвене мреже; бави се незаконитим садржајем и производима, говором мржње и дезинформацијама; уз то повећава транспарентност бољим извештавањем и надзором.

Према мишљењу академика/киња,⁵⁷ се мере предвиђене ЗДУ могу **сматрати добродошлим признањем да је сексуално злостављање засновано на сликама присутно и штетно. Закон препознаје РЗН као једно од макро подручја ризика**, уз остале ризике. Унутар макро подручја РЗН важно је да **Комисија тренутно креира специфичне категорије**⁵⁸ у оквиру „**Пакета за извештавање о транспарентности**“ (енг. **Transparency Reporting Package**). Као позитиван напредак ЗДУ је и податак да је **Комисија у децембру 2023. године одредила три порнографске платформе (Порнхуб (Pornhub), ЕксВидеос (XVideos) и Стрипчет (StripChat)) као веома велике онланј платформе (ВВОП)**.⁵⁹ Ова ознака доноси појачане одговорности у транспаренти и заштити деце.

ОСТАЛИ РЕЛЕВАНТНИ ПРАВНИ ИНСТРУМЕНТИ ЕУ КОЈИ СЕ ПРИМЕЊУЈУ НА ДНЖ СУ:

- **Закон о вештачкој интелигенцији**⁶⁰ (ВИ) Европски парламент усваја 13. марта 2024. године. Закон представља прилику за ублажавање неких ризика које носи злоупотреба ВИ као што су дипфејк технологије, али не садржи никакве експлицитне референце на ДНЖ. Поред тога, Закон се позива само уопште на поштовање родне равноправности.⁶¹

- **Директива о правима жртава**⁶² (Директива 2012/29/ЕУ) је још увек у фази ревизије у 2024; наводи да све жртве кривичних дела (укључујући ДН) и чланови/це њихових породица треба да буду препознати и да се према њима поступа уз дужно поштовање и на недискриминаторан начин који је заснован на појединачном приступу и прилагођен њиховим потребама.

- **Директива 2012/29/ЕУ успоставља минималне стандарде о правима, подршци и заштити жртава кривичних дела**⁶³ (Директива 2011/36/ЕУ)⁶⁴ ажурирана је у априлу 2024. године. Ревидирана верзија уводи трговину људима која је почињена или омогућена путем ИКТ-а укључујући интернет и друштвене мреже као отежавајућу околност када се односи на сексуалну експлоатацију.

- **Општа уредба о заштити података**⁶⁵ (Уредба (ЕУ) 2016/679) садржи „право на брисање“, познатије као право на заборав. Међутим, уредба не дефинише ниједан облик ДН већ пружа заштиту жртвама ДН (нпр. жртвама неовлашћеног дељења интимних слика) и предвиђа санкције за појединца/ку одговорног/у за дељење неовлашћеног садржаја, као и за издавача таквог материја.⁶⁶

Директива се може сматрати значајним кораком напред у циљу боље заштите жена и девојчица од НЖ.

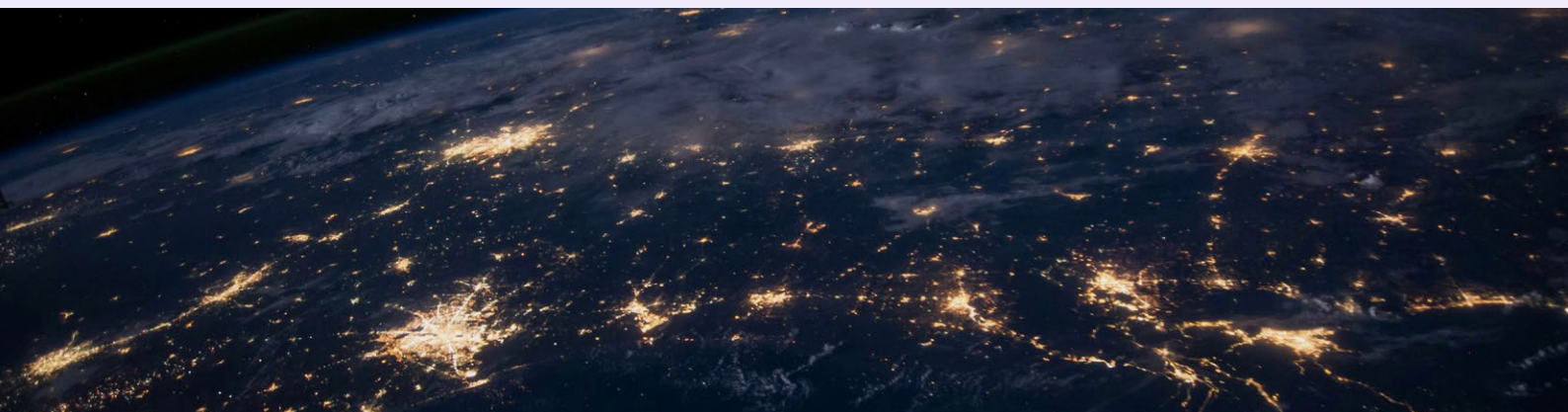
НАЦИОНАЛИ НИВО

Неке државе чланице су у последњих пет година предузеле важне кораке да спрече и боре се против одређених аспеката ДНЖ.⁶⁷ На пример, у **Француској** је дигитално застрашивање жена и девојчица уведено као ново кривично дело. У **Словенији и Пољској** је прогањање и у дигиталном облику и у физичком свету кривично дело. **Италија** је увела ново кривично дело незаконито ширење сексуално експлицитних слика или видео записа, док је **Аустрија** усвојила пакет закона о дигиталном говору мржње који садржи нове начине за суочавање са овим проблемом. У **Естонији** је формирана јединица „веб полиције“ (енг. web constables) која је специјализована за дигитални говор мржње и узнемиравање, а у **Ирској** је 2021. донесен Закон о узнемиравању, штетној комуникацији и повезаним кривичним делима који је криминализовао све облике неовлашћеног дељења интимних слика и предвиђа казне до 10 година затвора.⁶⁸ Ван ЕУ, **Велика Британија је недавно усвојила нове иницијативе за криминализацију сајберфлешинга и уопште илегалног дигиталног садржаја** усвојивши Закон о безбедности на интернету који је добио Краљевски пристанак 2023. године.⁶⁹

КЉУЧНИ ИЗАЗОВИ

Идентификовале смо следеће изазове:

- **Недостатак свести о постојању и потцењивање озбиљности ДНЖ** представљају значајне проблеме који доприносе ситуацији **да се не пријаве сви** случајеви.
- На међународном нивоу и нивоу ЕУ још увек не постоји **усклађена дефиниција ДНЖ**. Као резултат тога, **правне и статистичке дефиниције ДН значајно се разликују** између држава и организација. Осим тога, већина дефиниција **је родно неутрална и не препознаје везе између дигиталног насиља и насиља у физичком свету**.
- Са обзиром на брзи развој технологије **правни оквири за ДНЖ брзо постају застарели**.
- **Недостатак података о ДНЖ** додатно је погоршан чињеницом да постојећи подаци често **нису разврстани** према полу, узрасту, односу између жртве и починиоца, инвалидитету или другим релевантним факторима.
- **Недовољна заступљеност жена у сектору ИКТ доприноси недостатку родне димензије у ИКТ производима** укључујући онлајн игрице и платформе виртуалне стварности, где се повећава ДНЖ.
- **Релевантни/е актери/ке**, укључујући судије/инице, тужиоце/тељке, полицију, здравствене и просветне раднике/це и едукаторе/ке **немају довољно развијену свест о ДНЖ и његовим различитим манифестацијама**, недостаје им обука и неопходна специфична стручност.
- **Друштвене мреже и онлајн платформе не делују увек ефикасно** да уклоне илегални и штетни садржај. **Системи за пријаву жалби** на онлајн платформама нису увек пријатељски настројени према кориснику/ци, што резултира тиме да жртве не знају коме да се обрате за подршку.

ДОБРЕ ПРАКСЕ ЗА СУЗБИЈАЊЕ ДНЖ

Идентификовале смо добре праксе различитих врста унутар и ван ЕУ; категоризовале смо их на основу свог опсега и фокуса. Приказујемо у наставку један пример за сваку праксу:

► **Јачање капацитета:** У Словенији су организовани семинари и обуке за полицијске службенике/це и судије/нице с циљем да се побољшају њихови капацитети за истраживање и процесуирање дигиталне димензије насиља над девојчицама и женама. Сачињен је и приручник са смерницама о томе како поступати у случајевима ДНЖ и дистрибуиран је свим полицијским станицама и дирекцијама, тужилаштвима и судовима у Словенији.⁷⁰

► **Укључивање националних институција за људска права:** Националне институције за људска права играју важну улогу у борби против ДНЖ, посебно када имају овлашћења да истражују случајеве дигиталног говора мржње. Институт за родну равноправност жена и мушкараца у Белгији поднео је кривичну пријаву против једне друштвене мреже због одбијања да уклони интимне слике које су објављене без сагласности.⁷¹

► **Превенција:** Истраживање⁷² које је финансирао Савет за друштвене науке и хуманистику (Social Sciences and Humanities Research Council, SSHRC) и Канадско наслеђе (Canadian Heritage) открива да оснаживање младих дигиталним способностима може бити противтежа

растућем таласу дезинформација које покрећу дипфејки технологије вештачке интелигенције. Студија се фокусира на то како млади перципирају утицај дипфејк садржаја и истражила њихову способност и спремност да се ефикасно одупру дезинформацијама.

► **Укључити особе које су доживеле дигитално насиље:** Коалиција „Reclaim“ за окончање сексуалног насиља засновано на сликама,⁷³ окупља у глобалну мрежу лидере/ке како би убрзала глобални одговор на дигитално сексуално насиље засновано на сликама кроз заједничке иницијативе у области заговарања, политике, технологије и услуга за особе које су доживеле насиље. У коалицији појединци/ки са скуством сексуалног насиља заснованог на сликама представљају „стручњаке/киње са личним искуством“. Коалиција даје глас особама које су доживеле насиље и њиховим искуствима.

► **СОС линије:** СОС линија „Access Now Digital Security Helpline“ помаже женама које су у ризику да доживе ДН како би појачале своју дигиталну сигурност и пружа хитну помоћ женама које су нападнуте. СОС линија „24/7 Digital Security Helpline“ нуди техничку помоћ и савете у реалном времену организацијама цивилног

друштва и активисткињама, медијским организацијама, новинаркама и блогеркама, као и бранитељкама људских права.

► **Супротстављање дигиталном сексизму и говору мржње:** #StopFisha⁷⁴ је француска феминистичка НВО која има за циљ борбу против дигиталног сексизма. Настала је као подршка жртвама и као упозорење за денунцијацију дигиталног сексизма током пандемије COVID-19. Како је покрет растао, #StopFisha је постала НВО која се сада бави сузбијањем свих облика сексистичког и сексуалног дигиталног насиља.

► **Специјализоване услуге подршке:** У неколико земаља уводе се специјализоване јединице за спровођење закона са специјализованим знањем о ДНЖ како би се обезбедиле ефикасне и брзе полицијске истраге и подршка жртвама. Специјализоване јединице за спровођење закона све су чешће у Латинској Америци. На пример, Савезна полиција Мексика има форензичку јединицу одговорну за истраживање дигиталног криминала, укључујући и дигитално насиље и над женама и девојчицама. Слично томе, Национална полиција Колумбије има Полицијски центар за кибернетику, док Савезна полиција у Бразилу укључује Канцеларију за сузбијање криминала у дигиталном окружењу.⁷⁵

► **Уклањање штетног садржаја:** СОС линија за помоћ жртвама осветничке порнографије у Великој Британији (Revenge Porn Helpline, RPH) нуди превентивну помоћ за неовлашћену злоупотребу интимних слика. Од свог оснивања линија је пружила подршку хиљадама жртава и уклонила преко 200.000 појединачних интимних слика објављених без сагласности, што чини 90% успешности.⁷⁶

ПРЕПОРУКЕ

Формулисале смо следеће препоруке које смо засновале на истраживању из канцеларије, прегледу правних докумената и политика и консултацијама са заинтересованим странама. Док се опште препоруке односе на све заинтересоване стране у области ДНЖ, специфичне препоруке саставиле смо за институције ЕУ и државе чланице.

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ

Оснажити особе које су доживеле ДН: Од суштинске важности је саслушати ставове жена које су доживеле ДН и укључити их у развој и имплементацију програма, политика и пружање услуга у области ДНЖ. Њима се често приписује кривица иако није одговорност жена да спрече ДН. Потребан је холистички приступ који обухвата правне алате за превенцију дигиталног насиља (ДН) и ефикасну заштиту жртава, одговорност технолошких компанија, као и координисане одговоре на сексизам и културне норме како би се избегло приписивање кривице женама.

Повећати учешће жена у технолошком сектору: Од суштинског је значаја обезбедити учешће жена у дизајнирању родно одговорних производа. То укључује дизајнирање технологије у којој жене нису сексуализоване и где су лако доступни безбедни и приступачни механизми за пријаву насиља, као и приступ подршци.

Јачање сарадње између више заинтересованих страна: Јачањем сарадње између широког спектра заинтересованих страна (институција ЕУ, држава чланица, технолошког сектора, цивилног друштва, особа које су доживеле ДНЖ, националних институција за људска права, организација за права жена итд.) са намером да се ефикасно сузбија ДНЖ кроз кључна партнерства и координисане акције избегла би се тренутно присутна преклапања и празнине у деловању. Континуирана размена знања и сарадња међу кључним актерима/кама су од суштинског значаја, укључујући учење од земаља са развијенијим системима за решавање ДНЖ.

Обезбедити да технолошки сектор, посебно друштвене мреже и онлајн платформе, испуне своје обавезе: Друштвене мреже и онлајн платформе морају бити одговорне у борби против ДНЖ. Технолошки сектор треба проактивно, брзо и ефикасно да прати и уклања говор мржње заснован на родној припадности,

потом сексистичке и мизогине садржаје и друге облике ДНЖ. Такође би требало да побољша сарадњу са органима закона како би адекватно решавали случајеве ДНЖ. Поред тога, требало би да обезбеде ефикасне ресурсе за кориснике/це да препознају и интервенишу против дигиталног злостављања. Укратко, захтева се од технолошких компанија, онлајн платформи и друштвених мрежа, укључујући и порнографске, већа транспарентност и одговорност, брже уклањање незаконитог садржаја, безбедност самог дизајна и превенција.

Приступити порнографији у континууму НЖ: ЕЖЛ осуђује порнографско пословање и истиче огроман финансијски профит који остварује порнографска индустрија у саучесништву са проституцијом. ЕЖЛ заговара да ЕУ и државе чланице предузму акције и тиме осигура да се порнографија препозна као облик НЖ.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ИНСТИТУЦИЈЕ ЕУ

Ускладити дефиниције и категорије ДНЖ на нивоу ЕУ и међу институцијама ЕУ како би се решиле постојеће разлике између националних правних система које ометају ефикасну правну заштиту и кривично гоњење и негативно утичу на прикупљање података. До сада је једини покушај хармонизације правних и статистичких дефиниција ДНЖ спровео ЕИРП.⁷⁷ Дефиниције ЕИРП треба да усвоје све институције ЕУ.

Развити смернице и индикаторе за прикупљање података о ДНЖ: ЕУ треба да развије јасне смернице и индикаторе који ће подр-

жати државе чланице у њиховим напорима да прикупљају податке о ДНЖ, као што то тренутно ради ЕИРП.

Побољшати Директиву о НЖ и НП у будућности и проширити њен обухват: Директива се у целини може сматрати вредним инструментом за заштиту жена од основних облика ДНЖ. Међутим, нека побољшања треба увести у контексту будућих ажурирања Директиве. Узимајући у обзир повезаност ДН и силовања, силовање као секс без слободно дате сагласности треба укључити у текст Директиве. Помињање намерности поступака и „озбиљне штете“ треба елиминисати јер намећу огроман терет жртви да доказује. Производња и дистрибуција порнографског материјала који приказује сексуално насиље треба бити укључена у ревизију Директиве с обзиром да представљају облик сексуалне експлоатације. Обим кривичног дела треба проширити тако да обухвата све облике сексуалног злостављања базираног на сликама, укључујући порнографију.

Ажурирати постојећу законску регулативу ЕУ како би се суочило са родном димензијом ДН: Директива о правима жртава треба да буде ажурирана с циљем да укључи чланове који су специфично посвећени ДН и његовој родној димензији. Оквирна одлука из 2008. године о борби против одређених облика и израза расизма и ксенофобије такође треба да буде ревидирана и да укључи и наводе о говору мржње базиране на родној припадности у ИКТ.

Ефикасно спроводити ЗДУ: Европска комисија има овлашћења за спровођење и истрагу у вези са обавезама према ЗДУ. Од суштинског

Уопште, потребна је системска културна промена да се ДНЖ приступи из родне и интерсекционалне перспективе и као делу континуума насиља.

је значаја да Комисија ефикасно користи ова овлашћења (укључујући изрицање новчаних казни) а у сарадњи са националним координаторима/кама за дигиталне услуге и тиме обезбеди да онлајн платформе и посредничке услуге испуњавају своје обавезе у складу са ЗДУ.

Укључити референце о ДНЖ у Закон о вештачкој интелигенцији: С обзиром на ширење дигиталних сексуланих фалсификата (дипфејк) и других облика НЖ путем ВИ неодложно препоручујемо да будуће измене Закона о ВИ обухвате ДН приступајући му опсежно и на родно осетљив начин.

Редовно издавати смернице о новим облицима ДНЖ: С обзиром на пораст облика ДНЖ који су потпомогнути вештачком интелигенцијом и немогућност правних/политичких оквира да иду у корак са новим развојем ИКТ ЕУ би требало редовно издавати смернице о томе како ефикасно сузбијати најновије облике ДНЖ.

ПРЕПОРУКЕ ЗА ДРЖАВЕ ЧЛАНИЦЕ

Прилагодити дефиниције ДНЖ на националном нивоу са усклађеним и родно осетљивим дефиницијама на ЕУ нивоу:

Државе чланице треба да инкорпорирају усклађене дефиниције и категорије ДНЖ у своје законске и политичке оквире као и у системе за прикупљање статистичких података и тиме осигурају прикупљање упоредивих података између различитих држава.

Континуирано прикупљати квалитативне податке о ДНЖ: У складу са чланом 11 Истанбулске конвенције и чланом 44 Директиве о НЖ државе чланице су дужне да прикупљају податке о ДНЖ доброг квалитета који су упоредиви и разврстани, пратећи смернице ЕИРР.

Ратификовати и имплементирати Истанбулску конвенцију: Конвенција је кључни инструмент за заштиту свих жена од свих облика насиља укључујући и ДНЖ стога је важно да је у потпуности имплементирана у све државе чланице. Поред тога, према Препоруци бр. 1 ЕГНЖНП државе чланице су дужне да у својим националним стратегијама, програмима и акционим плановима о НЖ укључе и дигиталне димензије НЖ као део свеобухватног одговора на све облике насиља.

Појачати превенцију у ширем смислу: Од највеће је важности бавити се родним стереотипима и друштвеним нормама на ширем друштвеном плану нарочито путем оснажи-

вања жена. Државе чланице треба да раде на осветшћивању свих стручњака/киња о манифестацијама и последицама ДНЖ.

Превенција и подизање свести о ДНЖ треба такође да буду интегрисане у школске образовне програме од раног узраста за дечаке и девојчице.⁷⁸ Осим тога, као што је ЕЖЛ препоручио у свом извештају,⁷⁹ неопходно је имплементирати обавезно сексуално образовање из феминистичке перспективе.

Образовање мушкараца и дечака о облицима, озбиљности и последицама ДНЖ је такође кључно. Уопште, потребна је системска културна промена да се ДНЖ приступи из родне и интерсекционалне перспективе и као делу континуума насиља.

Криминализовати ДНЖ у складу са Директивом о НЖ: Препорука је да државе чланице криминализују основне облике ДНЖ у складу са члановима 5 до 8 Директиве о НЖ и да ускладе законодавство са развојем технологије. Током фазе прилагођавања чланице треба да иду преко минималних стандарда заштите које поставља Директива.

Ефикасно надгледати и спроводити усклађеност са ЗДУ: Од суштинског је значаја да координатори/ке за дигиталне услуге ефикасно надгледају и спроводе усклађеност са ЗДУ. Ово укључује изрицање казни и, у посебно озбиљним случајевима, ограничавање приступа корисничкој услузи.

Обезбедити одговорност: Закони и политике држава чланица треба да обезбеде одговорност починилаца и одговорност технолошког

сектора, укључујући и случајеве ДН унутар више држава истовремено. Ефикасна примена правног оквира за ДНЖ је кључна.

Побољшати приступ жртава правним средствима: Важно је загарантовати лако доступне и сигурне механизме за пријаву ДН и насиља у физичком свету који омогућавају женама да пријаве ДН. Информације о правним могућностима и другим средствима треба да буду лако доступне жртвама ДНЖ.

Обезбедити специјализоване услуге подршке: Неопходно је ојачати капацитете пружаоцима услуга из различитих сектора у складу са јединственом природом ДНЖ и потребама његових жртава. Треба осигурати специјализовану подршку усмерену на жртве, са стручњацима/кињама ИКТ, кроз адекватно финансирање и ресурсе. Обезбедити обавезно и континуирано усавршавање и обуку за све релевантне стручњаке/иње како би их оспособиле за препознавање дигиталних облика НЖ и омогућиле им да одговоре женама без изазивања секундарне виктимизације и ретрауматизације.

БЕЛЕШКЕ

¹EIGE (EIIPP) (2022), Combating cyber violence against women and girls. [Борба против дигиталног насиља над женама и девојчицама] https://eige.europa.eu/gender-based-violence/cyber-violence-against-women?language_content_entity=en

²European Women’s Lobby (EWL) [Европски женски лоби (ЕЖЛ)] (2017), #HerNetHerRights, Mapping the state of online violence against women and girls in Europe [#HerNetHerRights, Мапирање стања дигиталног насиља над женама и девојчицама у Европи]. <https://www.womenlobby.org/Read-and-share-HerNetHerRights-Resource-Pack-Report>

³European Parliament Research Service (EPRS) [Служба Европског парламента за услуге истраживања (СЕПУИ)] (2021), Combating Gender based Violence: Cyber Violence [Борба против родно заснованог насиља: дигитално насиље]. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)662621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621)

⁴EIGE (EIIPP) (2022), Combating cyber violence against women and girls. [Борба против дигиталног насиља над женама и девојчицама] https://eige.europa.eu/gender-based-violence/cyber-violence-against-women?language_content_entity=en

⁵UN Women (2023), Accelerating Efforts To Tackle Online And Technology Facilitated Violence Against Women And Girls. [Убрзавање напора у борби против дигиталног насиља и насиља

потпомогнутог технологијом над женама и девојчицама]. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/10/accelerating-efforts-to-tackle-online-and-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls>

⁶Ibid.

⁷World Wide Web Foundation (2021), Online Gender-Based Violence and Abuse: Consultation Briefing. [Дигитално родно засновано насиље и злостављање: консултативни извештај] https://uploads-ssl.webflow.com/61557f76c8a63ae527a819e6/615585a9bbfeb8836d512947_OGBV_ConsultationBriefing.pdf

⁸European Commission, Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men [Европска комисија, Саветодавни одбор за једнаке могућности жена и мушкараца](2020), Opinion on combatting online violence against women [Мишљење о сузбијању дигиталног насиља над женама], Brussels. https://commission.europa.eu/document/download/eae53eb9-ca88-4fc0-8a6e-51e771c96f68_en?filename=opinion_online_violence_against_women_2020_en.pdf

⁹Професорка Лиз Кели (Liz Kelly) је прва установила концепт „континуума насиља“ (енг. continuum of violence) у својој књизи Преживљавање сексуалног насиља (Surviving Sexual Violence) (1. издање)(1988). Polity.

¹⁰European Parliament Research Service (EPRS) [Служба Европског парламента за услуге истраживања (СЕПУИ)] (2021), Combating Gender based Violence: Cyber Violence [Сузбијање родно заснованог насиља: дигитално насиље]. [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2021\)662621](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2021)662621)

¹¹UN Women (2023), Accelerating Efforts To Tackle Online And Technology Facilitated Violence Against Women And Girls [Убрзавање напора у борби против дигиталног насиља и насиља потпомогнутог технологијом над женама и девојчицама]. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2022/10/accelerating-efforts-to-tackle-online-and-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls>

¹²Ibid.

¹³The Economist Intelligence Unit [Обавештајна јединица економиста] (2021), Measuring the Prevalence of Online Violence against Women [Мерење распрострањености дигиталног насиља над женама]. <https://onlineviolencewomen.eiu.com/>. Истраживање је спроведено у 45 држава (узорак од 100 одговора за сваку државу).

¹⁴Термин дипфејк (енг. Deepfakes) представља спој појмова „дубоко учење“ (енг. 'deep-learning' односи се на метод који користи вештачка интелигенција) и „лажно“ (енг. 'fake'); овај термин је ушао у јавни жаргон 2017. када је један починилац користио то име на сајту Редит (енг. Reddit) да означи слике и видео записе које је изменио помоћу вештачке интелигенције да убади

лица познатих жена у порнографске видео снимке без њихове сагласности. С обзиром на то да је термин сковао починилац, како би се боље рефлектовала перспектива жртава и феминистички приступ, Европски женски лоби (ЕЖЛ) преферира да се користи израз „сексуални дигитални фалсификати“, према предлогу Мери Ен Френкс (Mary Anne Franks), професорке на Правном факултету Универзитета Џорџ Вашингтон (George Washington University Law School) и председница и законска заступница те директорка за закондоване и технолошке политике Иницијативе за дигитална грађанска права (Cyber Civil Rights Initiative), непрофитне организације посвећене борби против злостављања и дискриминације на интернету. Међутим, ради јасноће и како бисмо поштовале оригиналне изворне информације, у неким случајевима смо у овом извештају задржали реферирање на 'deepfakes' у заградама.

¹⁵European Parliament Research Service (EPRS) [Служба Европског парламента за услуге истраживања (СЕПУИ)] (2021), Tackling deepfakes in European policy [Суочавање са дипфејковима у европским политикама]. Студија се односи на порнографске дипфејкове без сагласности [енг. Non-consensual pornographic deepfakes], међутим, ЕВЛ (Европски женски лоби) преферира да користи термин „сексуални дигитални фалсификати“. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU\(2021\)690039_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU(2021)690039_EN.pdf)

¹⁶World Economic Forum, [Светски економски форум] (2024), The Global Risk Report 2024. [Извештај о глобалним ризицима 2024.].

https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf

¹⁷Ibid. Студија СЕПУИ (2021) „Порнографски дипфејкови без сагласности“ [енг. Non-consensual pornographic deepfakes].

¹⁸Patrini, Georgio (2019), Mapping the Deepfake Landscape [Мапирање стања дипфејка]. Sensity. Извештај се односи на „материјал који приказује порнографију“ (eng. material depicting pornography), међутим, ЕWL (Европски женски лоби) преферира да се односи на „материјал који приказује обнаженост или сексуално експлицитне активности“ (eng. 'material depicting nudity or sexually explicit activities').
<https://giorgiop.github.io/posts/2018/03/17/mapping-the-deepfake-landscape/>

¹⁹Ibid.

²⁰Servicio de Estudios del Parlamento Europeo (EPRS)[Служба Европског парламента за услуге истраживања (СЕПУИ)] (2021), Tackling deepfakes in European policy. [Суочавање са дипфејковима у европским политикама]. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU\(2021\)690039_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/690039/EPRS_STU(2021)690039_EN.pdf)

²¹Monash Lens (2022), Sexual assault in the metaverse is part of a bigger problem [Сексуални напад у метаверсу је већи проблем]. <https://lens.monash.edu/@politics-society/2022/07/22/1384871/sexual-assault-in-the-metaverse-theres-nothing-virtual-about-it>

²²Информације које је пружила представница DG Connect (интервју обављен 16.02.2024).

²³Rothermel, A.-K. (2023), The role of evidence-based misogyny in antifeminist online communities of the 'manosphere' [Улога мизогиније засноване на доказима у антифеминистичким дигиталним заједницама „мушке сфере“]. Big Data & Society, 10(1). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/20539517221145671>

²⁴Baron & Straus (1984), in Mary Anne Layden. Pornography and Violence: a new look at research, [Порнографија и насиље: нови поглед на истраживање], 2009. https://www.socialcostsofpornography.com/Layden_Pornography_and_Violence.pdf

²⁵UN Women (2023), Accelerating Efforts To Tackle Online And Technology Facilitated Violence Against Women And Girlsц [Убрзавање напора у борби против дигиталног насиља и насиља потпомогнутог технологијом над женама и девојчицама]. https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-10/Accelerating-efforts-to-tackle-online-and-technology-facilitated-violence-against-women-and-girls-en_0.pdf

²⁶Hicks, J. (2021), Global evidence on the prevalence and impact of online gender-based violence (OGBV). [Глобални докази о распрострањености и утицају дигиталног родно заснованог насиља (ДРЗН)].

²⁷The Economist Intelligence Unit (2021), [Обавештајна јединица економиста] (2021), Measuring the Prevalence of Online Violence against Women [Мерење распрострањености дигиталног насиља над женама]. <https://onlineviolencewomen.eiu.com/> Истраживање је спроведено у 45 држава (узорак од

100 одговора за сваку државу). https://opendocs.ids.ac.uk/articles/report/Global_Evidence_on_the_Prevalence_and_Impact_of_Online_Gender-based_Violence_OGBV_/26428096?file=48181987

²⁸FRA (European Union Agency for Fundamental Rights) [АЕОП (Агенција Европске уније за основна права)] (2014), Violence against Women: An EU-wide survey – Main results report [Насиље над женама: Свеобухватно истраживање у ЕУ – Извештај о основним резултатима], Publications Office of the European Union, Luxembourg. <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>

²⁹FRA [АЕОП] (2021), Crime, Safety and Victims' Rights – Fundamental Rights Survey [Криминал, безбедност и права жртава – истраживање о основним правима]. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf

³⁰HateAid (2021), Boundless hate on the internet – Dramatic situation across Europe [Безгранична мржња на интернету – драматична ситуација широм Европе]. https://hateaid.org/wp-content/uploads/2022/04/HateAid-Report-2021_EN.pdf

³¹Ibid.

³²Bumble (2023), Bumble Backs Law to Ban Cyberflashing in 27 Countries [Бумбле подржава закон који забрањује сајберфлешинг у 27 држава]. [https://bumble.com/en/the-buzz/bumble-backs-law-to-ban-](https://bumble.com/en/the-buzz/bumble-backs-law-to-ban-cyberflashing-27-countries-eu-europe)

[cyberflashing-27-countries-eu-europe](https://bumble.com/en/the-buzz/bumble-backs-law-to-ban-cyberflashing-27-countries-eu-europe)

³³Ipsos (2021), Les Français et le cyberharcèlement Ampleur du phénomène, conséquences, préoccupations et idées reçues. [Французи и дигитално узнемиравање: распрострањеност феномена, последице, бриге и предрасуде]. <https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-12/Enquete%20Ipsos-Meetic.pdf>

³⁴FRA (2023), Online content moderation: current challenges in detecting hate speech [Модерирање дигиталног садржаја: тренутни изазови у препознавању говора мржње.] https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2023-online-content-moderation_en.pdf

³⁵Pew Research Centre, (2021), The state of online harassment [Ситуација дигиталног узнемиравања]. <https://www.pewresearch.org/internet/2021/01/13/the-state-of-online-harassment/>

³⁶GREVIO [ЕГНЖНП] (2021), General Recommendation No 1 on the digital dimension of violence against women [Општа препорука бр. 1 о дигиталној димензији насиља над женама], Council of Europe, Strasbourg <https://rm.coe.int/%20grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>

³⁷The global partnership (2023), Technology-Facilitated Gender-Based Violence: Preliminary Landscape Analysis [Насиље над женама потпомогнуто технологијом: почетна анализа стања]. [https://www.gov.uk/government/publications/technology-facilitated](https://www.gov.uk/government/publications/technology-facilitated-gender-based-violence-preliminary-landscape-analysis)

[-gender-based-violence-preliminary-landscape-analysis](#)

³⁸UNESCO (2020), Online violence against women journalists: a global snapshot of incidence and impacts [Дигитално насиље над новинаркама: глобални преглед учесталости и утицаја].

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000375136>

³⁹Ibid.

⁴⁰Henry, N., McGlynn, C. et. Al (2020), Image-based Sexual Abuse, A Study on the Causes and Consequences of Non-consensual Nude or Sexual Imagery [Сексуално злостављање засновано на сликама: Студија о узроцима и последицама обзанажених и сексуалних приказа начињених без сагласности]. <https://www.routledge.com/Image-based-Sexual-Abuse-A-Study-on-the-Causes-and-Consequences-of-Non-consensual-Nude-or-Sexual-Imagery/Henry-McGlynn-Flynn-Johnson-Powell-Scott/p/book/9780367524401>

⁴¹UN Expert Group [Експертска група УН] (2023), Technology-facilitated Violence against Women: Towards a common definition Report of the meeting of the Expert Group 15-16 November 2022 [Насиље над женама потпомогнуто технологијом: ка заједничкој дефиницији – Извештај са састанка Експертске групе 15-16. новембар 2022.], New York, USA. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2023/03/expert-group-meeting-report-technology-facilitated-violence-against-women>

⁴²United Nations Population Fund (UNFPA)

[Популациони фонд Уједињених нација] (2021), Making all spaces safe: Technology-facilitated Gender-based Violence [Учинити све просторе сигурним: насиље над женама потпомогнуто технологијом].

[.https://www.unfpa.org/publications/technology-facilitated-gender-based-violence-making-all-spaces-safe](https://www.unfpa.org/publications/technology-facilitated-gender-based-violence-making-all-spaces-safe)

⁴³Ibid.

⁴⁴The European Liberal Forum [Европски либерални форум] (2021), Violence Against Women In European Politics [Насиље над женама у европској политици]. https://liberalforum.eu/wp-content/uploads/2022/01/violence-against-women-in-european-politics_final.pdf

⁴⁵Posetti, J., et AL. (2021). The chilling: Global trends in online violence against women journalists. UNESCO Research Discussion Paper [Застрашујуће: Глобални трендови у дигиталном насиљу над новинаркама. Истраживачки рад УНЕСКО]. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000377223/PDF/377223eng.pdf.multi>

⁴⁶Council of Europe [Савет Европе], Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention) [Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција)] <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treatynum=210>

⁴⁷European Parliament [Европски парламент] (2023), EU accession to the Istanbul

Convention [Приступање ЕУ Истамбулској конвенцији], [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739323/EPRS_ATA\(2023\)739323_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2023/739323/EPRS_ATA(2023)739323_EN.pdf)

⁴⁸Бугарска, Чешка, Мађарска, Литванија и Словачка.

⁴⁹GREVIO [ЕГНЖНП] (2021), General Recommendation No 1 on the digital dimension of violence against women [Општа препорука бр. 1 о дигиталној димензији насиља над женама], Council of Europe, Strasbourg. <https://rm.coe.int/%20grevio-rec-no-on-digital-violence-against-women/1680a49147>

⁵⁰EU Directive 2024/1385 on combating violence against women and domestic violence [Директива ЕУ 2024/1385 о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ%3AL_202401385

⁵¹Council of the European Union [Савет Европе] (2024), Violence against women: Council and European Parliament reach deal on EU law [Насиље над женама: Савет Европе и Европски парламент постигли договор о закону ЕУ]. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/06/violence-against-women-council-and-european-parliament-reach-deal-on-eu-law/>

⁵²Rigotti, C. and Al. (2023), Towards an EU criminal law on violence against women: The ambitions and limitations of the Commission's proposal to criminalise image-based sexual abuse [Ка кривичном закону ЕУ о насиљу над женама: амбиције и ограничења предлога

Комисије за криминализацију сексуалног злостављања заснованог на сликама]. Published in: New Journal of European Criminal Law. <https://cris.vub.be/ws/portalfiles/portal/92354738/20322844221140713.pdf>

⁵³EWL [ЕЖЛ] (2023), Priorities for the Trilogues: Rape must be made an offence under the Directive on violence against women [Приоритети за тријалог: Силовање мора бити квалификовано као кривично дело према Директиви о насиљу над женама]. <https://www.womenlobby.org/EWL-Priorities-for-the-interinstitutional-negotiations?lang=en>

⁵⁴Ibid.

⁵⁵Ibid.

⁵⁶Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amending Directive 2000/31/EC (Digital Services Act) [Уредба (ЕУ) 2022/2065 Европског парламента и Савета од 19. октобра 2022. о Јединственом тржишту за дигиталне услуге и изменама и допунама Директиве 2000/31/ЕЦ (Закон о дигиталним услугама)] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/>

⁵⁷Professor Clare McGlynn (2022), Image-Based Sexual Abuse, Pornography Platforms and the Digital Services Act [Сексуално злостављање засновано на сликама, порнографске платформе и Закон о дигиталним услугама]. <https://hateaid.org/wp-content/uploads/2022/04/ImageBasedAbuse-and-DSA-Expert-Opinion-McGlynn-and-Woods-17-Jan-2022.pdf>

⁵⁸Ове подкатегије одговарају облицима ДН које корисници/е могу пријавити као што су: дигитално прогањање, дигитално узнемиравање, сајберфлешинг, говор мржње, неовлашћено дељење интимног садржаја итд.

⁵⁹European Commission [Европска комисија] (2023), Commission designates second set of Very Large Online Platforms under the Digital Services Act [Комисија именује други сет врло великих онлајн платформи према Закону о дигиталним услугама.]. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-designates-second-set-very-large-online-platforms-under-digital-services-actTXT/?toc=OJ%3AL%3A2022%3A277%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.277.01.0001.01.ENG

⁶⁰Уредба (ЕУ) 2024/1689 утврђује усклађена правила о вештачкој интелигенцији (Закон о вештачкој интелигенцији). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>

⁶¹Интервју са представницом DG Connect од 16.02.2024.

⁶²Директива 2012/29/ЕУ успоставља минималне стандарде о правима, подршци и заштити жртава кривичних дела. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012L0029>

⁶³Директива 2011/36/ЕУ о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0036>

⁶⁴Ibid.

⁶⁵Уредба (ЕУ) 2016/679 о заштити физичких лица у односу на обраду података о личности и о слободном кретању таквих података (Општа уредба о заштити података). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32016R0679>

⁶⁶EIGE (European Institute for Gender Equality) [(ЕИРР) Европски институт за родну равноправност] (2022), Combating cyber violence against women and girls [Борба против дигиталног насиља над женама и девојчицама], Vilnius.

⁶⁷Council of Europe [Савет Европе] (2022), No space for violence against women and girls in the digital world [Нема места насиљу над женама и девојчицама у дигиталном свету]. <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/no-space-for-violence-against-women-and-girls-in-the-digital-world>

⁶⁸Panorama Global (2023), I DIDN'T CONSENT: A Global Landscape Report on Image-Based Sexual Abuse, Prepared by: The Image-Based Sexual Abuse Initiative [НИСАМ ДАО/ЛА ПРИСТАНАК: Глобални извештај о злоупотреби слика са сексуалним садржајем, припр: Иницијатива за злоупотребу слика са сексуалним садржајем]. <https://assets-global.website-files>.

⁶⁹UK Parliament, House of Commons Library [Парламент Уједињеног Краљевства, Библиотека Доњег дома], Online Safety Bill: progress of the Bill [Закон о безбедности на интернету: напредак закона]. <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9579/>

⁷⁰Council of Europe [Савет Европе] (2022), The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform [Дигитална димензија насиља над женама обухваћена кроз седам механизма Платформе за елиминацију дигиталног насиља над женама].

<https://rm.coe.int/thematic-report-on-the-digital-dimension-of-violence-against-women-as-/1680a933ae>

⁷¹Institut pour l'égalité des femmes et des hommes [Институт за родну равноправност жена и мушкараца], Plainte au pénal contre Twitter pour la distribution non-consensuelle d'images intimes | Institut pour l'égalité des femmes et des hommes [Кривична пријава против Твитера због неовлашћеног дељења интимних слика]. https://igvm-iefh.belgium.be/fr/actualite/plainte_au_penal_contre_twitter_pour_la_distribution_non_consensuelle_dimages

⁷²Naffi, N. et Al. (2023), Empowering Youth to Combat Malicious Deepfakes and Disinformation: An Experiential and Reflective Learning Experience Informed by Personal Construct Theory [Оснаживање младих за борбу против злонамерних дипфејка и дезинформација: искуствено и рефлексивно учење засновано на теорији конструкција личности], Journal of Constructivist Psychology. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10720537.2023.2294314>

⁷³Panorama Global, The Reclaim Coalition. Last accessed in May 2024. <https://www.panoramaglobal.org/reclaim>

⁷⁴Inach, #StopFisha. Last accessed in May 2024. <https://www.inach.net/stopfisha/#:~:text=Created%20in%20April%202020%20during%20the%20quarantine%2C%20the,given%20to%20the%20practice%20of%20disseminating%20intimate%20content.>

⁷⁵Council of Europe [Савет Европе] (2022), The digital dimension of violence against women as addressed by the seven mechanisms of the EDVAW Platform [Дигитална димензија насиља над женама обухваћена кроз седам механизма Платформе за елиминацију дигиталног насиља над женама]. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/edvaw-platform>

⁷⁶StopNCII, About us. [О нама]. Last accessed in May 2024. <https://stopncii.org/about-us/>

⁷⁷EIGE [ЕИРП] (2022), Combating cyber violence against women and girls. [Борба против дигиталног насиља над женама и девојчицама]. https://eige.europa.eu/gender-based-violence/cyber-violence-against-women?language_content_entity=en

⁷⁸Важност превенције нагласиле су све консултоване заинтересоване стране (види Прилог II целог извештаја).

⁷⁹EWL [ЕЖЛ] (2020), Feminist Sexuality Education [Феминистичко образовање о сексуалности]. https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/lef_sexeduc_web.pdf